

การสำรวจภูมิทัศน์วัฒนธรรมและมรดกทางประวัติศาสตร์ของชุมชนที่ตั้งถิ่นฐาน ในกลุ่มน้ำยม ตำบลบ้านตึก อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย*

อัมพิกา อมลอย¹

(วันที่รับบทความ: 13 เมษายน 2567; วันที่แก้ไขบทความ: 12 สิงหาคม 2567; วันที่ตอบรับบทความ: 15 สิงหาคม 2567)

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจและวิเคราะห์ภูมิทัศน์วัฒนธรรมและมรดกทางประวัติศาสตร์และประเมินผลกระทบต่ออัตลักษณ์และความพยายามในการรักษามรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนที่ตั้งถิ่นฐานในกลุ่มน้ำยม ตำบลบ้านตึก อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย จำนวน 14 ชุมชน เป็นงานวิจัยภาคสนาม กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ ได้แก่ กลุ่มผู้นำชุมชน จำนวน 14 คน ใช้วิธีสุ่มแบบเจาะจง และกลุ่มประชาชนในชุมชนที่มีความเชี่ยวชาญหรือมีประสบการณ์ในการทำเกษตรกรรมแบบท้องถิ่น และมีความรู้และประสบการณ์ในการดำรงชีวิตตามวิถีท้องถิ่น จำนวน 70 คน ใช้วิธีเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบโควตา จากนั้นใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงกายภาพและข้อมูลจากการสัมภาษณ์ โดยนำเสนอข้อมูลผ่านการบรรยาย แผนที่ และตาราง

ผลการวิจัยพบว่า ภูมิทัศน์วัฒนธรรมและมรดกทางประวัติศาสตร์ของชุมชนสามารถจำแนกออกเป็น 4 ประเด็นหลัก ได้แก่ วิถีชีวิตและการเกษตรที่ยังคงพึ่งพิงธรรมชาติ ประเพณีและความเชื่อที่สะท้อนถึงความศรัทธาในศาสนาพุทธ ธรรมชาติและสถานที่สำคัญซึ่งเป็นแหล่งทรัพยากรของชุมชน และผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นที่สร้างจากภูมิปัญญาชุมชน ส่วนการประเมินผลกระทบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมและมรดกทางประวัติศาสตร์ต่ออัตลักษณ์และความพยายามในการรักษามรดกทางวัฒนธรรม พบว่าชุมชนมีความมุ่งมั่นในการรักษาวิถีชีวิตและภูมิปัญญาท้องถิ่น อนุรักษ์ประเพณีและวัฒนธรรม พัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง เสริมสร้างความเข้มแข็งในชุมชน และเผชิญกับความท้าทายจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเทคโนโลยี การศึกษานี้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการรักษาและพัฒนาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนในยุคปัจจุบัน

คำสำคัญ: ภูมิทัศน์วัฒนธรรม, มรดกทางประวัติศาสตร์, อัตลักษณ์ชุมชน, กลุ่มน้ำยม

* บทความวิจัย, โครงการมูลฐาน (Fundamental Fund) ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567 จากสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.)

¹ อาจารย์, สำนักวิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, Email: aumpika.amloy@cmu.ac.th

Exploration of Cultural Landscape and Historical Heritage of the Community Located in the Yom River Basin, Ban Teuk Subdistrict, Srisatchanalai District, Sukhothai Province*

Aumpika Amloy¹

(Received: April 13, 2024; Revised: August 12, 2024; Accepted: August 15, 2024)

Abstract

This research aimed to explore and analyze the cultural landscape and historical heritage and assess the impact on the identity and preservation efforts of cultural heritage communities in the study area. The study involved 14 communities in the Yom River Basin, Ban Teuk Sub - district, Sri Satchanalai District, Sukhothai Province. It was conducted as a field research project utilizing two sample groups: 14 community leaders selected through purposive sampling and 70 community members with expertise or experience in local agriculture and a deep understanding of local ways of life, selected through quota sampling. Data analysis involved both physical geography data and information gathered through interviews, presented through lectures, maps, and illustrations.

The results indicated that the communities' cultural landscape and historical heritage can be categorized into four main aspects: traditional lifestyle and agriculture that rely on nature, traditions, and beliefs reflecting Buddhist faith, natural resources and significant sites within the community, and local products derived from community wisdom. The assessment of the impact of the cultural landscape and historical heritage on the community's identity and efforts to preserve its cultural heritage reveals a solid commitment to maintaining traditional lifestyles and local wisdom, preserving traditions and culture, promoting cultural tourism, adapting to change, strengthening community resilience, and facing challenges posed by social and technological changes. This study highlights the importance of preserving and developing the cultural identity of communities in the modern era.

Keywords: Cultural Landscape, Historical Heritage, Community Identity, Yom River Basin

* Research Article, Fundamental Research Project for Fiscal Year 2567, from the National Research Council of Thailand (NRCT)

¹ Lecturer, Faculty of Architecture, Chiang Mai University, Email: aumpika.amloy@cmu.ac.th

ความสำคัญและปัญหาการวิจัย

ในยุคปัจจุบันที่การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ชุมชนที่ตั้งถิ่นฐานในลุ่มน้ำยม เขตตำบลบ้านตึก อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย กำลังเผชิญกับความท้าทายในการรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและมรดกทางประวัติศาสตร์ที่มีความสำคัญ ชุมชนเหล่านี้ไม่เพียงแต่เป็นแหล่งของภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมดั้งเดิมที่สืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน แต่ยังสะท้อนถึงความสัมพันธ์อันลึกซึ้งระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ผ่านการดำรงชีวิตและการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน (Varitwuttikul, et.al, 2021, pp. 119 - 122)

ข้อมูลจากรายงานการติดตามและประเมินผลแผนพัฒนาท้องถิ่น (พ.ศ. 2566 - 2570) ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566 องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านตึก อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย พบว่า แม้จะมีการพยายามส่งเสริมการพัฒนาท้องถิ่นผ่านยุทธศาสตร์ขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านตึก ซึ่งมุ่งเน้นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การส่งเสริมเศรษฐกิจท้องถิ่น และการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน แต่ยังคงมีอุปสรรคหลายประการในการดำเนินโครงการ ได้แก่ ความซ้ำซ้อนของโครงการที่อาจเกิดจากการวางแผนที่ไม่สอดคล้องกับความต้องการจริงของชุมชน การขาดการอนุมัติจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งอาจเกิดจากกระบวนการทางราชการที่ซับซ้อนและล่าช้า รวมถึงการจัดการทรัพยากรที่ยังไม่ครอบคลุมเพียงพอ ทำให้โครงการบางส่วนไม่สามารถดำเนินไปได้ตามแผนที่วางไว้

ปัญหาเหล่านี้ไม่เพียงส่งผลกระทบต่อ การดำเนินโครงการพัฒนาเท่านั้น แต่ยังสร้างความเสี่ยงที่ชุมชนจะสูญเสียอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและมรดกทางประวัติศาสตร์ที่มีคุณค่าในกระบวนการพัฒนา การไม่สามารถจัดการทรัพยากรและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพอาจนำไปสู่การเสื่อมสภาพของภูมิทัศน์วัฒนธรรมและการสูญเสียเอกลักษณ์เฉพาะตัวของชุมชน นอกจากนี้ การพัฒนาอย่างเร่งรีบโดยไม่คำนึงถึงผลกระทบทางวัฒนธรรมอาจทำให้วิถีชีวิตดั้งเดิมและประเพณีท้องถิ่นถูกละเลยหรือถูกแทนที่ด้วยวัฒนธรรมที่เป็นกระแสหลัก ซึ่งในระยะยาวอาจทำให้ชุมชนสูญเสียความเป็นตัวตนและความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมที่เคยมี

ตัวอย่างที่ชัดเจนของการพัฒนาเชิงบวก คือ ชุมชนนาต้นจั่น ที่ประสบความสำเร็จในการใช้ทุนทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว ชุมชนนี้ไม่เพียงแต่รักษาวิถีชีวิตและภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ได้อย่างดีเยี่ยมเท่านั้น แต่ยังสร้างสรรค์สินค้าทางวัฒนธรรมที่น่าสนใจ และเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมและประเพณีของชุมชน ทำให้ชุมชนสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวมาซึ่งพื้นที่ สร้างรายได้และส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืนให้กับชุมชน (Nonsiri, 2012, pp. 59 - 60) การนำทุนทางวัฒนธรรมมาใช้ในการท่องเที่ยวของชุมชนนาต้นจั่น เป็นตัวอย่างของการอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่นผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวที่รับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม (Sangpuad, et.al, 2024, pp. 519 - 522) กิจกรรมเหล่านี้รวมถึงการเยี่ยมชมพื้นที่การเกษตรที่ใช้วิธีการทำเกษตรแบบพึ่งพาธรรมชาติ การเรียนรู้วิถีการทำอาหารพื้นเมือง การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ได้รับการนำเสนอโดยชาวบ้านที่มีความรู้และเชี่ยวชาญ (Amloy, 2023, pp. 103 - 104)

อย่างไรก็ตาม ชุมชนยังคงต้องเผชิญกับความท้าทายจากการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและสังคมที่อาจส่งผลกระทบต่อการรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและมรดกทางประวัติศาสตร์ ซึ่งเกิดจากการเปลี่ยนแปลงที่เชื่อมโยงกับการพัฒนาทางเศรษฐกิจ เทคโนโลยี และสังคม ทำให้ชุมชนต้องหาวิธีปรับตัวเพื่อรักษาและสืบสานอัตลักษณ์ของตนเอง (Sirasoonthom, et.al, 2011, p. 25) การเข้าถึงเทคโนโลยีและการสื่อสารที่พัฒนาอย่างรวดเร็วถือเป็นความท้าทายสำคัญ นอกจากนี้ การเผชิญหน้ากับวัฒนธรรมอื่น ๆ และการกระทำทางวัฒนธรรมที่อาจส่งผลกระทบต่ออัตลักษณ์ของชุมชน จำเป็นต้องได้รับการพิจารณาอย่างรอบคอบเนื่องจากมีความเสี่ยงที่จะสูญเสียอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและมรดกทางประวัติศาสตร์ในกระบวนการหลอมรวมเข้าสู่วัฒนธรรมที่กว้างขวางขึ้น (Wachirawongsakorn and Deetae, 2016, pp. 6 - 7)

การจัดทำบทความวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความรู้และเข้าใจในประเด็นศึกษาด้านการสำรวจและวิเคราะห์ภูมิทัศน์วัฒนธรรมและมรดกทางประวัติศาสตร์ของชุมชนในพื้นที่ศึกษาและประเมินผลกระทบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมและมรดกทางประวัติศาสตร์ต่ออัตลักษณ์และความพยายามในการรักษามรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนเหล่านี้ เพื่อสร้างความตระหนักรู้และการทำความเข้าใจในมรดกทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ของชุมชนเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยให้ชุมชนรับมือกับความเปลี่ยนแปลงได้อย่างมั่นคง การส่งเสริมการศึกษาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่น และกิจกรรมส่งเสริมทางวัฒนธรรมอื่น ๆ จะช่วยสร้างสังคมที่มีความเข้มแข็งและรักษาอัตลักษณ์ของชุมชนได้ในยุคที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของวันนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อสำรวจและวิเคราะห์ภูมิทัศน์วัฒนธรรมและมรดกทางประวัติศาสตร์ของชุมชนที่ตั้งถิ่นฐานในลุ่มน้ำยม ตำบลบ้านดึก อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย
2. เพื่อประเมินผลกระทบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมและมรดกทางประวัติศาสตร์ต่ออัตลักษณ์และความพยายามในการรักษามรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนที่ตั้งถิ่นฐานในลุ่มน้ำยม ตำบลบ้านดึก อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การสำรวจและวิเคราะห์ภูมิทัศน์วัฒนธรรมและมรดกทางประวัติศาสตร์ของชุมชนในพื้นที่ศึกษามีแนวคิดและทฤษฎีที่สำคัญเพื่อช่วยให้เข้าใจประเด็นดังกล่าวอย่างลึกซึ้ง และสนับสนุนการพัฒนาและการรักษามรดกทางวัฒนธรรมในอนาคต สามารถแบ่งเป็น 3 หัวข้อ ดังนี้

ภูมิทัศน์วัฒนธรรม เป็นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสังคมมนุษย์และสภาพแวดล้อม โดยเน้นคุณค่าทางวัฒนธรรมที่กำหนดภูมิทัศน์ทางกายภาพ (Kerdsiri, 2014, pp. 176 - 213) เช่น การศึกษาของ Sauer (1956, p. 564) ที่แสดงถึงความสัมพันธ์อันมีพลวัตระหว่างสังคมมนุษย์และสภาพแวดล้อม Tuan (1977,

pp. 3 - 18) ที่เน้นแง่มุมเชิงอัตนัยและอารมณ์ของความสัมพันธ์ของมนุษย์กับภูมิทัศน์ Meinig (1979, pp. 33 - 48) ที่สำรวจแง่มุมเชิงสัญชาตญาณของภูมิทัศน์ และ Jackson (1984) ที่เน้นความสำคัญของภูมิทัศน์ในชีวิตประจำวัน รวมถึง Spiri (1998, p. 15 - 21) ที่ให้ความสำคัญกับความยั่งยืนของระบบนิเวศและวัฒนธรรม

มรดกทางประวัติศาสตร์ เป็นการศึกษาและรักษามรดกทางประวัติศาสตร์ของชุมชน เพื่อเข้าใจและรักษาความเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์และการสืบทอดวัฒนธรรม (Duhamel, 2020, pp. 56 - 64) เช่น สถานที่ประวัติศาสตร์ โบราณสถาน หรือวัตถุโบราณที่สำคัญ เพื่อสร้างความเข้าใจวิถีชีวิตของบรรพบุรุษในอดีตและนำความรู้นั้นมาใช้ประโยชน์ในปัจจุบัน

อัตลักษณ์ชุมชน เป็นการศึกษาลักษณะเฉพาะตัวของชุมชนที่ทำให้เป็นที่รู้จักและจำได้ เช่น การให้ความหมายของคนและสังคมต่อสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัย (Boonprasong, 2019, pp. 33 - 36) ซึ่งเกี่ยวข้องกับความต่อเนื่องของปัจเจกบุคคล ความสอดคล้องของบุคคล ความเหมาะสมของสภาพแวดล้อมและความผูกพันทางอารมณ์

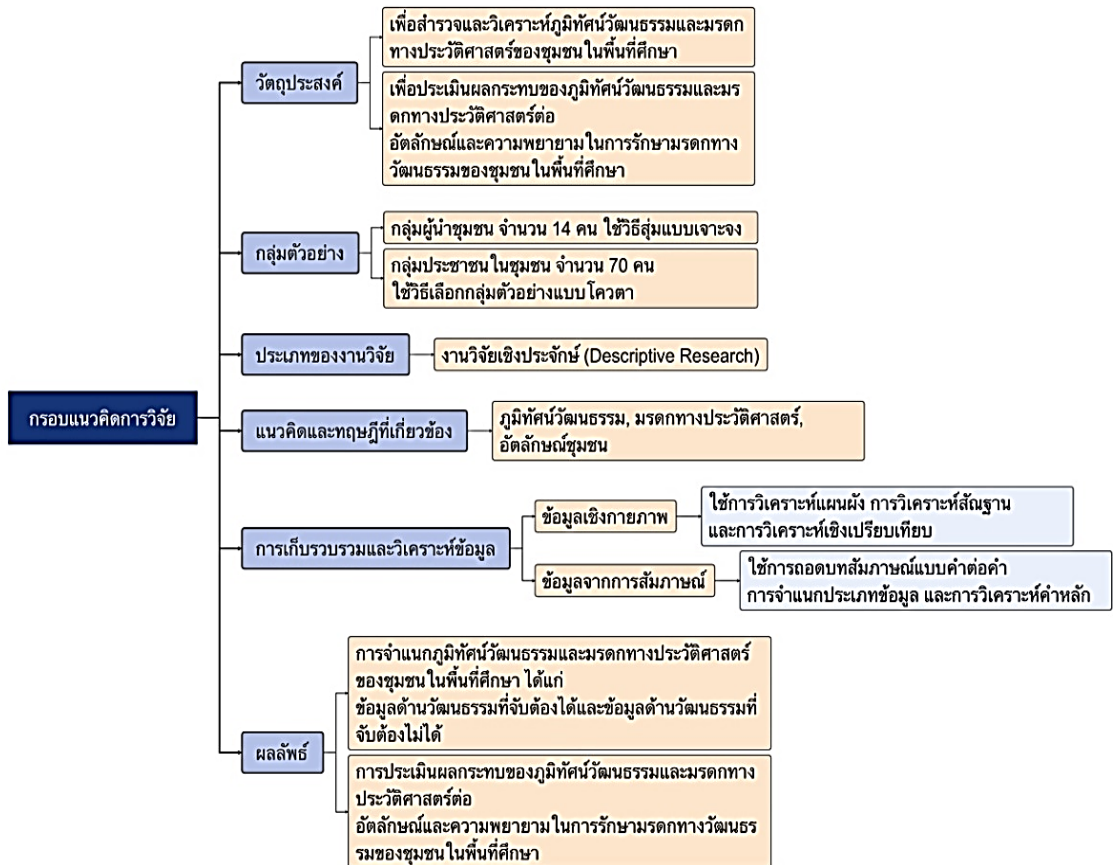
แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องเหล่านี้สามารถประยุกต์ใช้ในการสำรวจภูมิทัศน์วัฒนธรรมและมรดกทางประวัติศาสตร์ของชุมชนในกลุ่มน้ำยม ตำบลบ้านดึก อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย

กรอบแนวคิดการวิจัย

กรอบแนวคิดนี้ถูกสร้างขึ้นเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมและมรดกทางประวัติศาสตร์ของชุมชนในกลุ่มน้ำยม ตำบลบ้านดึก อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย ซึ่งมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ โดยมีวัตถุประสงค์หลักในการสำรวจ วิเคราะห์ และประเมินผลกระทบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมและมรดกทางประวัติศาสตร์ที่มีต่ออัตลักษณ์ชุมชน

การศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมจะมุ่งเน้นการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมที่เกิดจากกิจกรรมของมนุษย์ในพื้นที่ศึกษา โดยเน้นความเข้าใจอิทธิพลของวัฒนธรรมท้องถิ่นต่อการกำหนดภูมิทัศน์ปัจจุบัน สำหรับมรดกทางประวัติศาสตร์ การวิจัยจะรวบรวมและประเมินความสำคัญของมรดกส่วนอัตลักษณ์ชุมชนซึ่งมุ่งเน้นการวิเคราะห์ผลกระทบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมและมรดกทางประวัติศาสตร์ต่อการกำหนดอัตลักษณ์ชุมชนจะช่วยให้เข้าใจแนวทางในการรักษาและพัฒนาอัตลักษณ์ที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในปัจจุบัน

กรอบแนวคิดนี้จะช่วยให้การวิจัยมีความชัดเจนและครอบคลุมทุกมิติที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษาในพื้นที่ลุ่มน้ำยม ตำบลบ้านดึก อำเภอศรีสัชนาลัย ได้อย่างเป็นระบบ ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

ประเภทของงานวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงประจักษ์ (Descriptive Research) เน้นการบรรยายภูมิทัศน์วัฒนธรรมและมรดกทางประวัติศาสตร์ของชุมชนผ่านการสำรวจและวิเคราะห์ข้อมูล เป้าหมายคือเข้าใจและบ่งบอกคุณค่าของวัฒนธรรมและมรดกทางประวัติศาสตร์ เพื่อกำหนดแนวทางอนุรักษ์และพัฒนาชุมชนอย่างเหมาะสมในอนาคต

ช่วงเวลาในการวิจัย โดยวันเริ่มต้นโครงการ คือ วันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2566 ส่วนวันสิ้นสุดโครงการ คือ วันที่ 30 กันยายน พ.ศ. 2567

จริยธรรมการวิจัยในคน บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยย่อยที่ 4 ภูมิทัศน์วัฒนธรรมและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตลุ่มน้ำยม ตำบลบ้านดึก อำเภอสรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย ภายใต้แผนงานวิจัยแผนบูรณาการในการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนของพื้นที่จังหวัดสุโขทัย ได้รับการรับรองการพิจารณาจริยธรรมโครงการวิจัย ตามแนวทางหลักจริยธรรมการวิจัยในคนที่เป็นมาตรฐานสากลจากคณะกรรมการจริยธรรมในคน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เลขที่ COA No. 069/66 และ CMUREC No. 66/106 วันที่รับรองการพิจารณาจริยธรรม คือ วันที่ 12 มิถุนายน พ.ศ. 2566 และวันหมดอายุ คือ 11 มิถุนายน พ.ศ. 2567

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

สามารถจำแนกออกเป็น 2 หัวข้อ ดังนี้

การคัดเลือกชุมชน หมายถึง ชุมชนที่ตั้งถิ่นฐานในลุ่มน้ำยม ตำบลบ้านดึก อำเภอสรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย จำนวน 14 ชุมชน

การคัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูล สามารถจำแนกออกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 ผู้นำชุมชน ไม่จำกัดเพศ และมีช่วงอายุ 18–60 ปี ใช้วิธีสุ่มแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) โดยกำหนดจำนวนผู้นำชุมชน 1 คน ต่อ 1 ชุมชน ดังนั้นมีผู้นำชุมชนที่ทำแบบสำรวจ จำนวน 14 คน

กลุ่มที่ 2 ประชาชนในชุมชน คือ ผู้อาศัยในชุมชนที่มีความเชี่ยวชาญหรือมีประสบการณ์ในการทำเกษตรกรรมแบบท้องถิ่น และมีความรู้และประสบการณ์ในการดำรงชีวิตตามวิถีท้องถิ่น ไม่จำกัดเพศ และมีช่วงอายุ 18 - 60 ปี ใช้วิธีเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบโควตา (Quota Sampling) เป็นการกลุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ จนครบตามจำนวนโควตาตามจุดประสงค์ โดยกำหนดจำนวนประชาชนในชุมชน 5 คน ต่อ 1 ชุมชน ดังนั้นมีประชาชนในชุมชนที่ทำแบบสำรวจ จำนวน 70 คน

เครื่องมือที่ใช้วิจัย

สามารถจำแนกออกเป็น 2 หัวข้อ ดังนี้

การสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง โดยกำหนดกรอบคำถามสำหรับสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างเป็นภาษาไทย ประกอบด้วย กรอบคำถามสำหรับสัมภาษณ์กลุ่มผู้นำชุมชนและกลุ่มผู้อาศัยในชุมชน สามารถจำแนกออกเป็น 6 ตอน ได้แก่ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบคำถาม ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน ข้อมูลวัฒนธรรมของชุมชน ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน ข้อมูลวิถีการดำรงชีพของชุมชน และข้อมูลสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของชุมชน

การสำรวจข้อมูลเชิงพื้นที่ ได้แก่ แบบสำรวจภูมิทัศน์วัฒนธรรมและชุมชนในพื้นที่ศึกษา ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล รวมทั้งใช้เครื่องมือสำหรับเก็บรวบรวมข้อมูลด้านกายภาพของพื้นที่ศึกษา ได้แก่ ภาพถ่ายทางอากาศ กล้องถ่ายภาพ สมุดบันทึก และอุปกรณ์รังวัด

การเก็บรวบรวมข้อมูล

สามารถจำแนกออกเป็น 2 หัวข้อ ดังนี้

การเก็บรวบรวมข้อมูลด้านกายภาพ ได้แก่ องค์ประกอบทางวัฒนธรรม ความสำคัญทางประวัติศาสตร์ และศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในกลุ่มน้ำยม

การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ได้แก่ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบคำถาม ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน ข้อมูลวัฒนธรรมของชุมชน ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน ข้อมูลวิถีการดำรงชีพของชุมชน และข้อมูลสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของชุมชน

การวิเคราะห์ข้อมูล

สามารถจำแนกออกเป็น 3 หัวข้อ ดังนี้

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงกายภาพ จากการสำรวจภาคสนามแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอน 1 การวิเคราะห์แผนผัง (Planning Analysis) เพื่อพิจารณารูปแบบการใช้พื้นที่ในระดับชุมชน ได้แก่ การใช้ประโยชน์จากทรัพยากร การเลือกที่ตั้ง การตั้งถิ่นฐาน และการวางผังบริเวณ

ขั้นตอน 2 การวิเคราะห์ทัศนฐาน (Morphological Analysis) เพื่อพิจารณารูปแบบการใช้พื้นที่รอบตัวเรือนกรณีศึกษา รวมถึงการจัดวางตัวเรือน พื้นที่โดยรอบ และองค์ประกอบทางภูมิทัศน์

ขั้นตอน 3 การวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ (Comparative Analysis) เพื่อเปรียบเทียบลักษณะการใช้พื้นที่ระหว่างระดับชุมชนและรอบตัวเรือนกรณีศึกษา เพื่อสรุปลักษณะภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ศึกษา

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ใช้วิธีการถอดบทสัมภาษณ์แบบคำต่อคำ (Word by Word) แล้วจำแนกข้อมูลเป็นหมวดหมู่ (Typological Analysis) และการวิเคราะห์คำหลัก (Domain Analysis) เพื่อตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างประเด็นหลักและย่อย นำไปสู่การสรุปผลข้อมูลเชิงพรรณนา

การตรวจสอบข้อมูลและการแปลผล ใช้วิธีการตรวจสอบสามเส้า (Triangulation) และแบ่งการแปลผลออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ การบรรยายทั่วไป (General Description) และการแสดงหลักฐานสนับสนุนจากข้อมูล (Specific Description)

สรุปผลการวิจัย

การสรุปผลการศึกษา สามารถจำแนกออกเป็น 2 ประเด็นตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อสำรวจและวิเคราะห์ภูมิทัศน์วัฒนธรรมและมรดกทางประวัติศาสตร์ของชุมชนที่ตั้งถิ่นฐานในลุ่มน้ำยม ตำบลบ้านดึก อำเภอศรีสาขาลัย จังหวัดสุโขทัย โดยมีภูมิทัศน์วัฒนธรรมอันหลากหลายและมีเอกลักษณ์ สามารถจำแนกประเด็นสำคัญออกเป็น 4 หัวข้อ ดังนี้

วิถีชีวิตและการเกษตร ชาวบ้านในตำบลบ้านดึกยังคงรักษาวิถีชีวิตที่เรียบง่ายและพึ่งพาธรรมชาติในการทำเกษตรกรรม ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะที่โดดเด่นและเป็นอัตลักษณ์ของพื้นที่วิจัย การปลูกข้าว ผักสวนครัว และ ไม้ผล ซึ่งเป็นแหล่งอาหารและรายได้หลักของชุมชน ยังคงดำเนินไปด้วยวิถีการเกษตรแบบดั้งเดิมที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมท้องถิ่น การเลี้ยงสัตว์ เช่น โค ยังเป็นส่วนหนึ่งของระบบการเกษตรที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม แสดงถึงการพึ่งพาและการรักษาทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

นอกจากนี้ วิถีชีวิตการเกษตรของชุมชนตำบลบ้านดึกยังเชื่อมโยงกับความเชื่อทางวัฒนธรรมและศาสนาอย่างลึกซึ้ง การปลูกข้าวซึ่งเป็นพืชหลักในการดำรงชีวิตของชุมชน มีความหมายที่มากกว่ากิจกรรมทางเศรษฐกิจ แต่ยังเป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรมทางศาสนาและวัฒนธรรม เช่น พิธีแรกนาขวัญ และการขอพรจากเจ้าที่เจ้าทางในการทำเกษตรกรรม ความเชื่อในการรักษาความสมดุลของธรรมชาติและ การใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืนยังคงปรากฏชัดในวิถีชีวิตของชาวบ้าน การเกษตรแบบผสมผสานที่รวมการปลูกพืชและการเลี้ยงสัตว์ในพื้นที่เดียวกัน แสดงถึงการอยู่ร่วมกับธรรมชาติและเป็นเอกลักษณ์ที่แตกต่างจากพื้นที่อื่น ๆ ที่อาจเน้นการเกษตรแบบเชิงพาณิชย์มากกว่า

ประเพณีและความเชื่อ ชาวบ้านในตำบลบ้านดึกยังคงรักษาประเพณีและความเชื่อโบราณไว้ได้อย่างมั่นคง ตัวอย่างที่ชัดเจนคือประเพณีแห่ผ้าขึ้นโฮงสรงน้ำเจ้าหมื่นดั่ง ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่แสดงถึงความเคารพและการขอพรจากเจ้าที่เจ้าทางที่ชาวบ้านเชื่อว่าคุ้มครองชุมชน พิธีกรรมนี้สะท้อนถึงความเชื่อในเรื่องการอุทิศและการแสดงความกตัญญูต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอิทธิพลต่อชีวิตของชุมชน นอกจากนี้ ชาวบ้านยังคงร่วมกันทำบุญตักบาตรเทโวในช่วงเทศกาลออกพรรษา และการทอดกฐิน ซึ่งเป็นการแสดงออกถึงความเชื่อมั่นในพระพุทธศาสนาและความตั้งใจในการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนาน

การสรงน้ำเจ้าหมื่นดั่งสามารถวิเคราะห์ได้ว่าเป็นประเพณีที่สะท้อนถึงความสัมพันธ์ที่ลึกซึ้งระหว่างชุมชนกับความเชื่อทางศาสนาและจิตวิญญาณในท้องถิ่น การปฏิบัติพิธีกรรมนี้ไม่เพียงแต่เป็นการรักษาความสมดุลระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติเท่านั้น แต่ยังช่วยเสริมสร้างความสามัคคีและความเป็นหนึ่งเดียวในชุมชน การร่วมมือกันในกิจกรรมเช่นนี้ช่วยให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและสามารถรักษาวัฒนธรรม

ท้องถิ่นให้สืบทอดต่อไปได้ การรักษาประเพณีสงกรานต์น้ำเจ้านั้นจึงเป็นการเก็บรักษาอัตลักษณ์และความภาคภูมิใจในท้องถิ่น ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญต่อการธำรงรักษาวัฒนธรรมในยุคที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

ธรรมชาติและสถานที่สำคัญ ชุมชนตำบลบ้านดึกตั้งอยู่ในพื้นที่ที่ล้อมรอบด้วยภูเขาและป่าไม้ ซึ่งเป็นแหล่งน้ำและทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญต่อการดำรงชีวิตของชาวบ้าน นอกจากนี้ยังมีสถานที่สำคัญทางวัฒนธรรม เช่น วัดเก่าแก่ที่เป็นศูนย์กลางของการศึกษาและศาสนา เป็นสถานที่สำหรับการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาและการรวมใจของชุมชน ซึ่งสะท้อนถึงความสำคัญของธรรมชาติและสถานที่สำคัญที่มีบทบาทในการดำรงชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน

ผลการสำรวจและวิเคราะห์สถานที่สำคัญในตารางที่ 1 ถูกประเมินในสามด้านหลัก ได้แก่ การอนุรักษ์ สักยภาพการท่องเที่ยว และข้อเสนอแนะ ด้านการอนุรักษ์นั้นพิจารณาจากความพยายามของชุมชนในการรักษาสภาพดั้งเดิมของสถานที่สำคัญ ได้แก่ การดูแลรักษาวัดและสิ่งแวดล้อม การรักษาประเพณีและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง คณะกรรมการอนุรักษ์ถูกแบ่งออกเป็นระดับสูงสำหรับสถานที่ที่ได้รับการดูแลอย่างดี ระดับปานกลางสำหรับสถานที่ที่ยังต้องการการปรับปรุง และระดับต่ำสำหรับสถานที่ที่เสี่ยงต่อการเสื่อมสภาพ

ในด้านศักยภาพการท่องเที่ยว พิจารณาจากความสามารถของสถานที่ในการดึงดูดนักท่องเที่ยวและการมีสิ่งอำนวยความสะดวกที่เพียงพอ สถานที่ที่มีศักยภาพสูงสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวด้วยความสวยงามทางธรรมชาติหรือความสำคัญทางวัฒนธรรมที่เป็นที่รู้จัก ขณะที่สถานที่ที่มีศักยภาพปานกลางหรือต่ำอาจขาดการพัฒนาในบางด้าน ข้อเสนอแนะในการพัฒนานั้นการเพิ่มสิ่งอำนวยความสะดวก การจัดกิจกรรมท้องถิ่น และการส่งเสริมการอนุรักษ์ โดยข้อเสนอแนะเหล่านี้มาจากการรวบรวมความคิดเห็นของผู้วิจัย ผู้นำชุมชน และผู้เชี่ยวชาญในท้องถิ่น

ตารางที่ 1 แสดงผลการสำรวจและวิเคราะห์สถานที่สำคัญของชุมชนที่ตั้งถิ่นฐานในลุ่มน้ำยม ตำบลบ้านดึก อำเภอสรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย

ชุมชน	สถานที่สำคัญ	การอนุรักษ์	ศักยภาพ การท่องเที่ยว	ข้อเสนอแนะ
บ้านแม่รากใต้	วัดม่อนแก้ว	สูง	ปานกลาง	เพิ่มการสนับสนุนการท่องเที่ยวและพัฒนากิจกรรมท้องถิ่น
บ้านแม่รากเหนือ	ไม่มี	สูง	ต่ำ	สร้างเส้นทางท่องเที่ยวเชื่อมโยงกับชุมชนอื่น
บ้านปลายนา	ศาลาหลวงปู่สุข	สูง	ปานกลาง	ส่งเสริมการจัดกิจกรรมท้องถิ่นให้เป็นที่รู้จัก

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ชุมชน	สถานที่สำคัญ	การอนุรักษ์	ศักยภาพ การท่องเที่ยว	ข้อเสนอแนะ
บ้านฉุนก	วัดจอมแจ้ง ป่าช้าเด่นชายเป้ง ศาลปู่อาฮักเขียวคำ โบสถ์โบราณ ม่อนดู่ขาว	สูง	สูง	พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกและ เส้นทางท่องเที่ยว
บ้านนาคันจัน	โฮมสเตย์บ้านนาคันจัน ศูนย์อุตสาหกรรมกร ท่องเที่ยวบ้านนาคันจัน ร้านข้าวเปี๊ยะ วัดนาคันจัน ศาลเจ้าปู่ท่าด่าน ศาลเจ้าปู่พญาแก้ว กลุ่มทอผ้าหมักโคลน บ้านนาคันจัน	สูง	สูง	จัดกิจกรรมท้องถิ่นเชิงวัฒนธรรม และขยายการตลาด
บ้านดงข่าปา	วัดศรีจำปา พระธาตุจอมสระหรี ศรีจำปา ศาลปู่พญาแก้ว ฝายแม่รากน้อย	สูง	ปานกลาง	ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิง ประวัติศาสตร์และธรรมชาติ
บ้านห้วยดม	วัดห้วยดม ศาลปู่พญาหงษ์ทอง ต้นทุเรียนยักษ์ พันธุ์จระเข้ อายุกว่า 100 ปี	สูง	ปานกลาง	พัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวและ กิจกรรมเชิงนิเวศ
บ้านแม่คุ	วัดแม่คุ	สูง	ต่ำ	สร้างกิจกรรมท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรมและธรรมชาติ
บ้านห้วยสัก	ไม่มี	สูง	ต่ำ	ส่งเสริมการพัฒนาโครงสร้าง พื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวก

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ชุมชน	สถานที่สำคัญ	การอนุรักษ์	ศักยภาพ การท่องเที่ยว	ข้อเสนอแนะ
บ้านหมอนสูง	วัดศรีเขลียง	สูง	ปานกลาง	พัฒนากิจกรรมท้องถิ่นให้เป็นที่รู้จัก
บ้านปลายนา	อนุสาวรีย์เจ้าหมื่นดั่ง วัดอินทารามปลายนา ศาลเจ้าพ่อเมืองดั่ง	สูง	สูง	พัฒนาการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และธรรมชาติ
บ้านปากทรง	วัดเทพมงคลนิมิต	สูง	ปานกลาง	ส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและประวัติศาสตร์
บ้านภูนกไต้	ไม่มี	สูง	ต่ำ	พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและส่งเสริมกิจกรรมท้องถิ่น
บ้านแม่รากกลาง	วัดต้นสนโพธาราม	สูง	ต่ำ	ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาและอนุรักษ์

ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นและภูมิปัญญา การค้าของชาวบ้านในตำบลบ้านดึกเป็นตัวอย่างที่ชัดเจนของการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการสืบทอดวัฒนธรรมจากรุ่นสู่รุ่น การทอผ้าซึ่งเป็นทักษะที่สืบทอดมาอย่างยาวนานนี้ ไม่เพียงแต่เป็นการแสดงออกถึงความรู้และฝีมือของชาวบ้านเท่านั้น แต่ยังสะท้อนถึงความผูกพันและความเคารพต่อวัฒนธรรมและประเพณีที่มีความสำคัญต่อชุมชน รวมทั้งเป็นกิจกรรมที่ช่วยรักษาและเสริมสร้างอัตลักษณ์ของชุมชน และเป็นส่วนสำคัญที่ช่วยให้ชุมชนยังคงความเป็นเอกลักษณ์ที่แตกต่างจากพื้นที่อื่น ๆ

นอกจากนี้ การผลิตผ้าทอยังมีบทบาทสำคัญในด้านเศรษฐกิจและการพัฒนาชุมชน เป็นแหล่งรายได้ที่ช่วยส่งเสริมเศรษฐกิจท้องถิ่น อีกทั้งยังเป็นการสร้างความยั่งยืนและการพึ่งพาตนเองของชุมชน การใช้วัสดุท้องถิ่นและเทคนิคการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมยังสะท้อนถึงแนวคิดการรักษาสมดุลระหว่างมนุษย์และธรรมชาติ การทอผ้าจึงไม่เพียงแต่เป็นกิจกรรมทางวัฒนธรรม แต่ยังเป็นเครื่องมือที่ช่วยเสริมสร้างอัตลักษณ์ของชุมชน และเผยแพร่วัฒนธรรมท้องถิ่นสู่สังคมภายนอกอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อประเมินผลกระทบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมและมรดกทางประวัติศาสตร์ต่ออัตลักษณ์และความพยายามในการรักษามรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนที่ตั้งถิ่นฐานในลุ่มน้ำยม ตำบลบ้านดึก อำเภอสรีสะเกษ จังหวัดสุโขทัย สามารถจำแนกออกเป็น 6 ประเด็น ดังนี้

การรักษาวิถีชีวิตและภูมิปัญญาท้องถิ่น ชุมชนมุ่งมั่นรักษาวิถีชีวิตและภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านการเกษตรกรรมแบบดั้งเดิมและการจัดกิจกรรมวัฒนธรรม ทำให้ชุมชนมีความรู้สึกเป็นหนึ่งเดียวกัน

และช่วยถ่ายทอดค่านิยม ความเชื่อ และวิถีชีวิตที่เป็นอัตลักษณ์ไปยังรุ่นถัดไป ทำให้ชุมชนสามารถรักษา และเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน

การอนุรักษ์ประเพณีและวัฒนธรรม ชุมชนจัดงานเทศกาลและพิธีกรรมต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง เช่น พิธีบวงสรวง งานแต่งงาน งานลอยกระทง และพิธีสืบสานประเพณี การจัดกิจกรรมเหล่านี้ช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ และความเข้าใจระหว่างรุ่นในชุมชน รวมถึงการถ่ายทอดความรู้และความเชื่อที่มีมาอย่างยาวนาน

การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ชุมชนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพื่อสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจและเผยแพร่วัฒนธรรมท้องถิ่น โดยเชิญชวนนักท่องเที่ยวมาสัมผัสและเรียนรู้วิถีชีวิตและ วัฒนธรรมที่แท้จริงของชุมชน การทำเช่นนี้ไม่เพียงเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าและบริการทางวัฒนธรรม แต่ยังปลูกฝังความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมให้กับชาวบ้านและรุ่นหลัง

การเผชิญหน้ากับการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลง ชุมชนพยายามรักษาและส่งเสริมวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมพร้อมกับการเปิดรับเทคโนโลยีและนวัตกรรม โดยจัดการเรียนการสอนภูมิปัญญาท้องถิ่นและการทำเกษตรแบบดั้งเดิม รวมถึงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยวและการพัฒนา เศรษฐกิจอย่างยั่งยืน

การเสริมสร้างความเข้มแข็งในชุมชน ชุมชนดำเนินการเพื่อรักษาและสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรม เช่น การแสดงดนตรีพื้นเมือง การทำอาหารโบราณ และพิธีกรรมทางศาสนา การดำเนินการเหล่านี้สร้างความเข้มแข็งและความสามัคคีในชุมชน และเป็นรากฐาน ที่แข็งแกร่งสำหรับการเผชิญหน้ากับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต

ความท้าทายจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเทคโนโลยี ชุมชนเผชิญกับความท้าทายจาก การเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วจากเทคโนโลยีใหม่และการเปลี่ยนแปลงทางสังคม การเข้าถึงอินเทอร์เน็ตและ สื่อสังคมออนไลน์ส่งผลให้คนรุ่นใหม่สัมผัสกับวัฒนธรรมจากทั่วโลก ส่งผลให้ชุมชนหันหลังให้กับประเพณี และวัฒนธรรมดั้งเดิม นอกจากนี้ การพัฒนาด้านเศรษฐกิจและการเมืองที่รวดเร็วอาจกระทบต่อการใช้ชีวิต และการทำเกษตรแบบดั้งเดิม รวมถึงการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินที่อาจส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศและ ความสามารถในการรักษาวิถีชีวิตดั้งเดิม

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมและมรดกทางประวัติศาสตร์ของชุมชนในลุ่มน้ำยม ตำบลบ้านดึก อำเภอสรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย ได้แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่ลึกซึ้งระหว่างมนุษย์และสภาพแวดล้อม ซึ่งสืบทอดมายาวนานผ่านการรักษาสถานที่ทางประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม วัด พื้นที่ทางความเชื่อ ประเพณีอาหาร หัตถกรรม และภูมิทัศน์ธรรมชาติ องค์ประกอบเหล่านี้ไม่เพียงแต่เป็นสถานที่ทางกายภาพ แต่ยังสะท้อนถึงวิถีชีวิต ความเชื่อ และอัตลักษณ์ของชุมชนอย่างชัดเจน ผู้วิจัยอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ การวิจัย ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อสำรวจและวิเคราะห์ภูมิทัศน์วัฒนธรรมและมรดกทางประวัติศาสตร์ของชุมชนที่ตั้งถิ่นฐานในลุ่มน้ำยม ตำบลบ้านดึก อำเภอสรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย การวิจัยนี้ได้ดำเนินการสำรวจและวิเคราะห์ภูมิทัศน์วัฒนธรรมและมรดกทางประวัติศาสตร์ของชุมชนในลุ่มน้ำยม ตำบลบ้านดึก พบว่าองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรม เช่น สถานที่ทางประวัติศาสตร์ วัด พื้นที่ทางความเชื่อ ประเพณีอาหารและหัตถกรรม มีความสัมพันธ์อย่างลึกซึ้งกับวิถีชีวิตและความเชื่อของชุมชน ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Meinig (1979) ที่มองว่าภูมิทัศน์วัฒนธรรมเป็นเหมือนข้อความที่สามารถอ่านและถอดรหัสได้ นอกจากนี้ยังพบว่าชุมชนใช้ประเพณีและความรู้ท้องถิ่นควบคู่กับนวัตกรรมใหม่ เช่น การเกษตรพื้นบ้านและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งสะท้อนถึงการปรับตัวของชุมชนในการรักษาอัตลักษณ์และสร้างความยั่งยืนให้กับเศรษฐกิจของชุมชน

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อประเมินผลกระทบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมและมรดกทางประวัติศาสตร์ต่ออัตลักษณ์และความพยายามในการรักษามรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนที่ตั้งถิ่นฐานในลุ่มน้ำยม ตำบลบ้านดึก อำเภอสรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย จากการประเมินผลกระทบพบว่า ความผูกพันทางอารมณ์กับสถานที่ทางประวัติศาสตร์และมรดกทางวัฒนธรรมมีบทบาทสำคัญในการรักษาอัตลักษณ์ของชุมชน แนวคิดนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Tuan (1977) ที่กล่าวถึง "Topophilia" หรือความรักและความผูกพันต่อสถานที่ และแนวคิดของ Jackson (1984) ที่เน้นความสัมพันธ์ระหว่างการใช้ชีวิตประจำวันกับสถานที่ การวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่าความผูกพันดังกล่าวไม่เพียงแต่มีผลต่อการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม แต่ยังเป็นแรงจูงใจในการจัดกิจกรรมและรักษาโบราณสถาน ซึ่งมีผลต่อการสร้างและเสริมสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนอย่างชัดเจน

นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังชี้ให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การอนุรักษ์ประสบความสำเร็จ แนวคิดนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Spim (1998) ที่เน้นการทำให้ระบบนิเวศและวัฒนธรรมยั่งยืน โดยการศึกษาพบว่ากรริเริ่มกลุ่มอนุรักษ์และการจัดการด้วยตนเองของชุมชน เป็นการมีส่วนร่วมแบบ “จากล่างขึ้นบน” (Bottom - up) ที่แสดงถึงความยั่งยืนและประสิทธิผลในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

ชุมชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียสามารถใช้ผลการวิจัยนี้เพื่อพัฒนาที่ยั่งยืนของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในลุ่มน้ำยม ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อทั้งชุมชนท้องถิ่นและอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว โดยแนวทางที่เสนอ ได้แก่ การพัฒนาความคิดริเริ่มการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมอย่างยั่งยืน ความร่วมมือกับหน่วยงานการท่องเที่ยว การศึกษาและประชาสัมพันธ์ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การส่งเสริมกิจกรรมและเทศกาลวัฒนธรรม และการจัดทำโครงการเสริมพลังชุมชน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

การศึกษานี้มุ่งเน้นชุมชน 14 แห่ง โดยใช้กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้นำชุมชน 14 คน และประชาชนที่มีความเชี่ยวชาญด้านเกษตรกรรมท้องถิ่น 70 คน ซึ่งอาจมีประเด็นอื่นที่ยังไม่ได้ถูกกล่าวถึง ดังนั้นการวิจัยในอนาคตควรขยายขอบเขตการศึกษาให้ครอบคลุมมากขึ้น เพื่อเสริมความเข้าใจในความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับภูมิทัศน์วัฒนธรรม และนำไปสู่การพัฒนานโยบายและแผนการจัดการที่ดีขึ้นสำหรับชุมชนวัฒนธรรมอื่น ๆ ในประเทศไทย

เอกสารอ้างอิง

- Amloy, A. (2023). A Study of the Potential for Local Handicraft Management of the Target Communities along the World Heritage Corridor of Kamphaeng Phet, Sukhothai, and Si Satchanalai. *Social Sciences Research and Academic Journal*, 18(1), 91 - 106. (In Thai).
- Boonprasong, P. (2019). Place Identity in Use Transformation Process of Old Building in The Old Town. *Journal of Architectural/Planning Research and Studies*, 16(2), 31 - 48.
- Duhamel, N, P., (2020). The Development of Songkhla Old Town Heritage Potential to Valued Add for Old Town Historical Tourism. *Nakhon Lampang Buddhist College's Journal*, 9(2), 52 - 64. (In Thai).
- Jackson, J. B. (1984). *Discovering the Vernacular Landscape*. Connecticut: Yale University.
- Kerdsiri, K. (2014). Holistic Cultural Landscapes of Community and Vernacular Architecture in the Area of Songkhla Lake Watershed. *NAJUA: History of Architecture and Thai Architecture*, 11, 176 - 213. (In Thai).
- Meinig, D. W. (1979). *The Interpretation of Ordinary Landscapes: Geographical Essays*. Oxford: Oxford University.
- Nonsiri, P. (2012). Pattern of Community - Based Tourism Operation in the Lower Northern Thailand. *Journal of International and Thai Tourism*, 8(2), 47 - 65. (In Thai).
- Sangpud, W., Maitreesophon, B., Janthadech, T. and Avirut, P. (2024). Uniqueness of the Area Leading to the Creation of Creative Community Tourism at Ban Klong Khon, Samut Sakram Province. *Journal of Modern Learning Development*, 9(1), 517 - 524.
- Sauer, C. O. (1956). *Man's Role in Changing the Face of the Earth*. Chicago: University of Chicago.
- Sirasoonthorn, P. et.al. (2011). The Traditional Medicine Practices of Thai People in the Lower Northern Region Along the Yom and Nan River Basins. *Mekong - Salween Civilization Studies Journal*, 2(1), 25 - 34. (In Thai).

Spirn, A. W. (1998). *The Language of Landscape*. Connecticut: Yale University.

Tuan, Y. F. (1977). *Space and Place: The Perspective of Experience*. Minnesota: University of Minnesota.

Varitwuttikul, K., Oniem, P., Khunajan, W., Madee, C., and Rattanaprathum, N. (2021). Problems and Communities Needs on Water Resources Management in the Yom River Basin. *KKU International Journal of Humanities and Social Sciences*, 11(1), 95 - 125. (In Thai).

Wachirawongsakorn, P. and Deetae, N. (2016). Public Participation in Solving Flood Problems in the Lower Yom River Basin. *Journal of Environmental Management*, 12(2), 4 - 23. (In Thai).
